

ЗВІТ

**про завершення експерименту на всеукраїнському рівні за темою
«Формування підприємницької компетентності майбутніх
кваліфікованих робітників сфери послуг у процесі професійної
підготовки» у Державному професійно-технічному навчальному
закладі «Кам'янський центр підготовки і перепідготовки робітничих
кадрів», Державному професійно-технічному навчальному закладі
«Дніпровський центр професійної освіти», Навчально-методичному
центрі професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області та у
Дніпропетровському центрі професійно-технічної освіти державної
служби зайнятості проводився експеримент за темою «Формування
підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих
робітників сфери послуг у процесі професійної підготовки»
у січні 2020 – грудні 2023 років**

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 09 січня 2019 року № 23 «Про проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у процесі професійної підготовки» у січні 2020 – грудні 2023 років» проводився експеримент у Державному професійно-технічному навчальному закладі «Кам'янський центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів», Державному професійно-технічному навчальному закладі «Дніпровський центр професійної освіти», Навчально-методичному центрі професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області та у Дніпропетровському центрі професійно-технічної освіти державної служби зайнятості.

Наказами Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області від 27.01.2020 року № 4а «Про проведення експерименту всеукраїнського рівня», Дніпропетровського центру професійно-технічної освіти державної служби зайнятості від 15.01.2020 року № 22-н «Про проведення експерименту всеукраїнського рівня», ДПТНЗ «Кам'янський центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів» від 27.01.2020 року № 4 «Про проведення експерименту Всеукраїнського рівня», ДПТНЗ «Дніпровський центр професійної освіти» від 15.01.2020 року № 19/1-аг «Про проведення експерименту Всеукраїнського рівня» сформовані творчі групи учасників експерименту.

Відповідно до Програми експерименту були розроблені заходи з визначенням завдань діяльності відповідно до мети експерименту та план-графік виконання програми експерименту.

Метою дослідження визначено розроблення та експериментальна перевірка технології формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у процесі професійної підготовки.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Завдання експерименту передбачали:

- розробити нормативно-правове й організаційне забезпечення експерименту: накази щодо створення творчих груп; плани діяльності творчих груп, положення про експериментальну діяльність у закладах освіти;
- розробити методику оцінювання та здійснити моніторинг рівня сформованості підприємницької компетентності;
- обґрунтувати сутність, структуру, показники та рівні сформованості підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг;
- розробити й теоретично обґрунтувати технологію формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг;
- здійснити експериментальну перевірку ефективності запропонованої технології формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг;
- розробити комплекс навчально-методичних матеріалів для викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти щодо формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

Експериментальна робота ґрунтувалася на працях науковців Л. Величка, Ю. Вооглайда, В. Ковальчука, В. Кременя, І. Пригожина, Н. Ничкало, В. Олійника, А. Самодрин, Л. Сергеевої, Т. Стойчик, які акцентують увагу на компетентісно орієнтованій освіті, особливій ролі формування у здобувачів освіти ключових та професійних компетентностей; Ю. Білової, Т. Матвєєвої, В. Морозової, О. Сулаєвої, які досліджували підприємницьку компетентність; Л. Базиль, І. Беґа, Л. Єршової, Є. Климова, С. Максименко, В. Рибалки, В. Орлова, які вивчали проблеми особистісного професійного розвитку та кар'єрного зростання майбутніх фахівців; Е. Зеєра, З. Курлянд, які розкривають концептуальні підходи до проблем професійної діяльності; Н. Волкової, Е. Зеєра, Є. Степанова, у яких розкриваються психолого-педагогічні концепції професійного розвитку особистості; В. Бикова, С. Гончаренко, Р. Гуревича, Л. Карташової, В. Олійника, В. Радкевич, О. Спіріна, Л. Сергеевої, С. Сисоєвої, чий психолого-педагогічний ідеї відображають сучасні уявлення про особливості професійної освіти в

умовах інформаційного суспільства.

Методологічною основою дослідження є: система педагогічних ідей, концепцій, вихідних категорій, основних понять, дефініцій, оцінок, без яких неможливе розуміння сутності явища, що досліджується. Впровадження технології формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у процесі професійної підготовки як цілісний процес оновлення наявних підходів передбачає отримання очікуваного результату — сформованої підприємницької компетентності.

Проведений аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у закладах-учасниках експерименту, а також аналіз досвіду роботи закладів по формуванню підприємницької компетентності засвідчив наявність певних проблем і протиріч, пов'язаних із забезпеченням даного процесу:

- низький рівень мотивації здобувачів освіти до оволодіння підприємницькою компетентністю у процесі професійної підготовки. Проведене опитування викладачів і здобувачів освіти констатувало в останніх низький загальний рівень мотивації учіння, мотивації досягнень для оволодіння підприємницькою компетентністю;

- зміст професійної підготовки фахівців не сприяє формуванню підприємницької компетентності у здобувачів освіти. До робочих навчальних планів професійної підготовки кваліфікованих робітників з професій сфери послуг включено навчальний предмет «Основи галузевої економіки та підприємництва». Розглянувши мету і зміст навчальної програми зазначеної дисципліни, встановлено наявність потенційної можливості формування зазначеної компетентності, проте недостатній фонд навчального часу та обмежений зміст програми унеможливають цей процес;

- незадовільна якість професійної підготовки з основ підприємництва. У закладах освіти-учасниках експерименту відсутній значний досвід роботи по формуванню підприємницької компетентності. До проведення експерименту здобувачі освіти з професій сфери послуг практично не залучалися до навчальних (окрім вивчення основ галузевої економіки та підприємництва на рівні теоретичних основ) або позанавчальних форм роботи, які б сприяли формуванню зазначеної компетентності.

Враховуючи вищезначене, констатуємо, що професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у закладах професійної (професійно-технічної) освіти потребує перегляду змісту, засобів, форм і методів навчання, здатних забезпечити формування в них підприємницької компетентності.

На I етапі експерименту впродовж січня–грудня 2020 року було здійснено: вивчення та аналіз стану проблеми дослідження; вивчення програмно-нормативних та навчальних матеріалів, визначення місця підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг в структурі їх компетентностей; теоретичне обґрунтування

технології формування підприємницької компетентності; встановлення кількісного і якісного складу учасників контрольної та експериментальної груп, аналіз однорідності досліджуваних груп; визначення діагностичного інструментарію для виявлення рівня сформованості складників зазначеної компетентності і моніторинг рівня сформованості підприємницької компетентності.

На початку експерименту сформовано контрольну та експериментальну групи. До контрольної групи увійшли 92 здобувача освіти сфери послуг за професіями «Манікюрник», «Молодша медична сестра з догляду за хворими», «Перукар (перукар-модельєр). Манікюрник», «Кухар». До експериментальної групи залучено 95 здобувачів освіти за робітничими професіями «Манікюрник», «Молодша медична сестра з догляду за хворими», «Перукар (перукар-модельєр). Манікюрник», «Кухар-кондитер».

Виокремлено такі структурні компоненти підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний. За кожним із компонентів розроблено відповідні критерії та їх показники, диференційовані за трьома рівнями сформованості згідно загальноприйнятим науково-педагогічним традиціям.

Названі компоненти, що входять до складу інтегративного особистісного утворення, знаходяться в тісному взаємозв'язку, взаємозалежності, а також у взаємовпливі і взаємопроникненні, при цьому становлення кожного з них пов'язане з формуванням його характеристик і властивостей як частини цілісної системи.

Розроблено діагностичний інструментарій для виявлення рівня сформованості складників (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний) підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

Аналіз отриманих даних засвідчив значні показники низького рівня когнітивного та діяльнісного компонентів у контрольній та експериментальній групі. Більшість здобувачів освіти мають низький рівень мотивації учіння та мотивації досягнення, а також рефлексивності. Низькі показники сформованості підприємницької компетентності у майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг свідчать про необхідність спеціального навчання здобувачів освіти.

У ході експерименту одержано результати:

- педагогічні працівники закладів-учасників експерименту пройшли онлайн навчання (тренінги, майстер класи) з метою підготовки до впровадження технології формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг:

- тренінг «Передова практика освіти підприємництву. Креативні методи навчання» (2 год);

- вебінар «Компоненти підприємницької компетентності. Шляхи

формування» (1 год);

- вебінар «Розвиток підприємницьких здібностей через мотивацію» (1 год);

- тренінг «Сучасний інструментарій оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти» (2 год);

- майстер-клас «Навчаємо підприємництву» (1 год);

- круглий стіл «Формування підприємницької компетентності у кваліфікованих робітників сфери послуг», на якому підведено підсумки, узагальнено та обговорено проведену роботу з підготовки педагогічних працівників.

Щомісячно проводилися засідання творчої групи щодо реалізації завдань експерименту.

Зкладами освіти-учасниками експерименту розроблено технологію формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

Узагальнюючи висновки науковців, дослідників та враховуючи мету дослідження, схилиємось до думки, що педагогічну технологію варто розглядати у процесуальному аспекті як певний алгоритм освітнього процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів (особистісних, інструментальних і методологічних) для досягнення запланованих результатів.

Технологія формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників — це сукупність психолого-педагогічних компонентів, які включають визначену освітню мету, суб'єктів, дидактичний комплекс (принципи, педагогічні умови, завдання, способи (форми, методи, засоби), педагогічне середовище), та забезпечують досягнення спроектованого результату шляхом оптимального підбору та розподілу ресурсів (*рис. 1*).

Технологія формування у майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг підприємницької компетентності містить такі етапи впровадження: пропедевтичний, змістово-процесуальний, рефлексивно-аналітичний, контрольньо-оцінювальний:

- *пропедевтичний* (навчально-методичний семінар для викладачів «Формування підприємницької компетентності», розробка навчально-методичного забезпечення, попередня діагностика рівня сформованості підприємницької компетентності);

- *змістово-процесуальний* (зміст, форми, методи, засоби навчання, видизанять);

- *рефлексивно-аналітичний* (рефлексія, самодіагностика, самокоректування);

- *контрольно-оцінювальний* (діагностика кінцевих результатів).

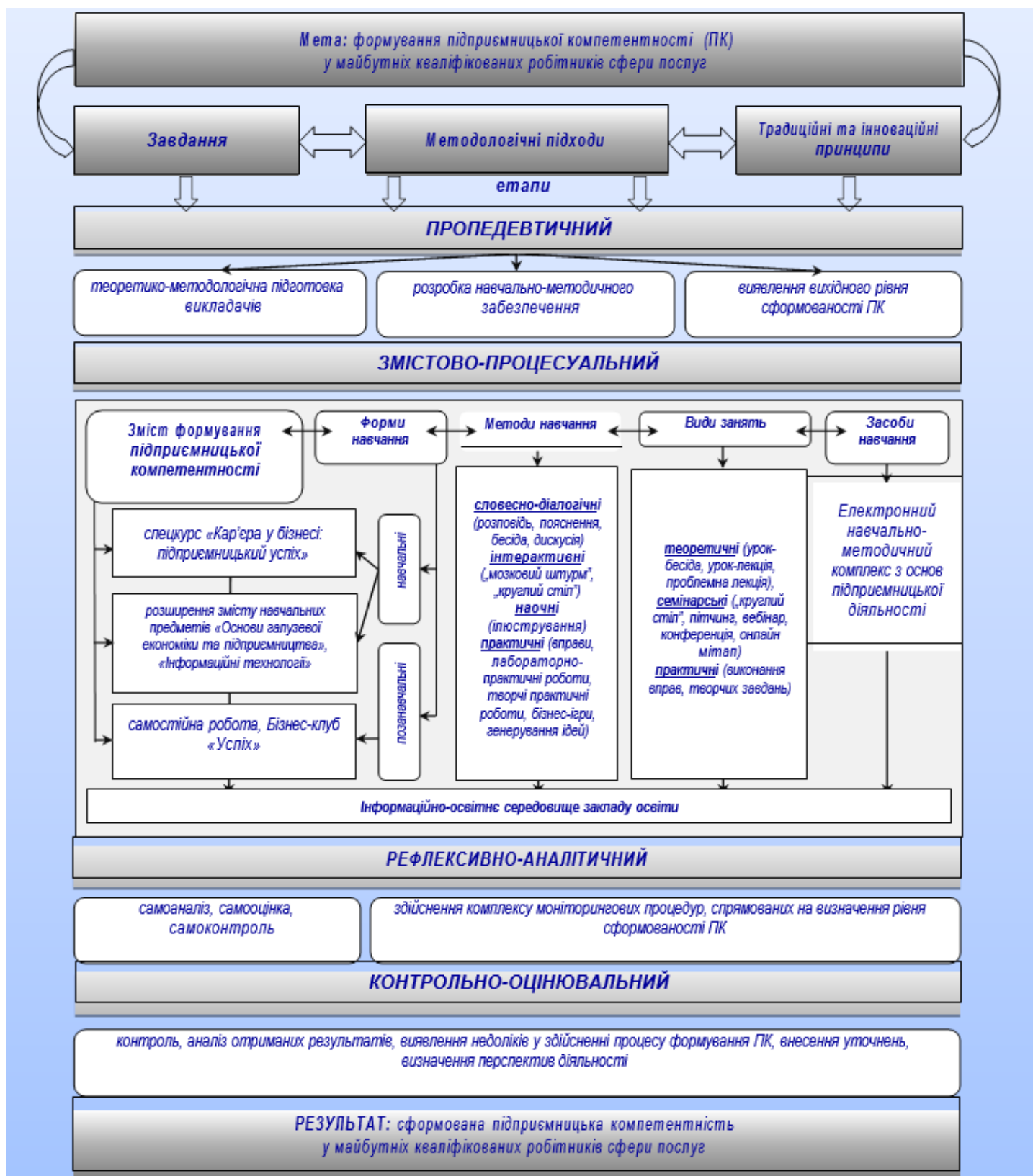

Рис. 1 Технологія формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг

Підприємницьку компетентність майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг розглядаємо як інтегровану якість особистості, яка проявляється в мотивованій здатності до творчого пошуку нових ідей, в здатності та готовності реалізовувати підприємницькі проекти, і системно керувати ними з метою вирішення проблем в повсякденному, професійному, соціальному житті, пов'язаних із власним соціальним статусом і добробутом, а також розвитком суспільства та держави.

Виокремлено такі структурні компоненти підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг (рис. 2):

1. мотиваційний компонент включає внутрішні мотиви і ціннісні установки, позитивне ставлення до підприємництва як суспільного явища, наявності спрямованості до набуття підприємницької компетентності усвідомленням значущості знань.

2. когнітивний компонент розкриває наявність базових соціально- економічних знань, що охоплюють нормативно-правове регулювання, технологію організації та розвитку підприємницької діяльності, передумови та принципи успішного ведення та просування підприємницької діяльності.

3. діяльнісний компонент передбачає формування практичних вмінь підприємницької діяльності (професійної та соціальної), а саме: здатності до генерування нових ідей, вибору ефективної бізнес-ідеї та форм підприємницької діяльності; створення бренду власної особистості; здатності до організації, планування та прогнозування підприємницької діяльності; презентації власних бізнес-проектів, ведення конструктивного ділового діалогу; готовності творчо розв'язувати різноманітні завдання у сфері підприємницької діяльності на основі набутих знань, умінь, способів мислення; управління і контролю ходом і результатами підприємницької діяльності.

4. рефлексивний компонент підприємницької компетентності передбачає здатність майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг до самооцінки та здійснення рефлексії власної діяльності, проектування умов самоосвіти, умов поглиблення зазначеної компетентності.

Педагогічними працівниками закладів-учасників експерименту розроблено навчально-плануючу документацію з предметів «Основи галузевої економіки та підприємництва», «Інформаційні технології», навчально-плануючу документацію та комплексно-методичне забезпечення спеціального курсу «Кар'єра у бізнесі: підприємницький успіх», програму та плани занять клубу з позаурочної роботи «Бізнес-клуб «Успіх». Для здобувачів освіти експериментальної групи розроблено навчальний посібник «Основи бізнес-планування» та робочий зошит «Бізнес-план». Розроблено та наповнено матеріалами Електронний навчально-методичний комплекс з основ підприємницької діяльності.

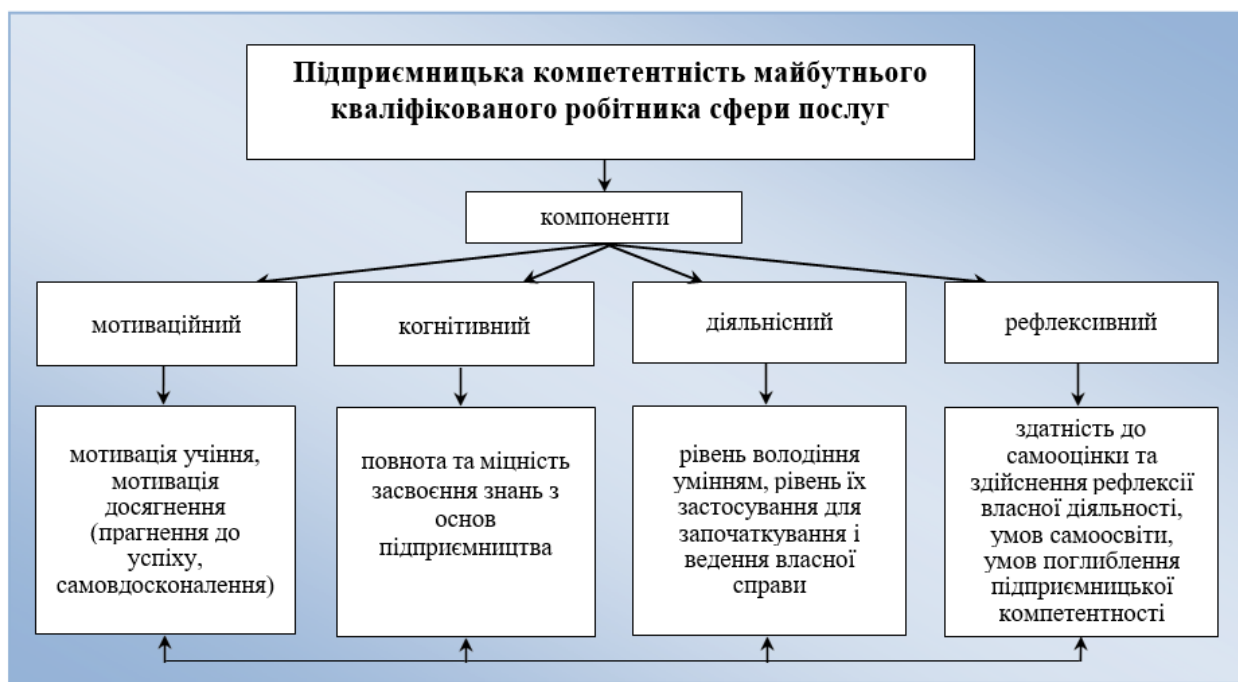

Рис. 2 Структурні компоненти підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг

Апробація запропонованої технології та навчально-методичних матеріалів в експериментальних навчальних групах тривала з січня 2021 по травень 2022 року під час формувального етапу експерименту.

В освітньому процесі експериментальних груп використовувалися різні форми (колективні, групові, індивідуальні, самостійні) та методи (словесно-діалогічні (бесіда, лекція, пояснення, дискусія, проведення он-лайн мітапів, вебінари), інтерактивні («мозковий штурм», «круглий стіл»), наочні (ілюстрування, демонстрування), практичні (вправи, самопрезентація, ділові ігри, кейси)) навчальної діяльності. Оновлено комплексне методичне забезпечення зазначених навчальних предметів.

Програма практичного спеціального курсу «Кар'єра в бізнесі: підприємницький успіх» складалася з двох змістових частин:

- мотивація до започаткування власної справи;
- практичні аспекти підприємницької діяльності.

Підсумком вивчення курсу став воркшоп з написання бізнес-плану для започаткування бізнесу.

Усі здобувачі освіти експериментальної групи склали свій бізнес-план, використовуючи робочий зошит «Бізнес-план», який за своєю структурою та призначенням є формою бізнес-плану для його написання.

Позанавчальна робота в рамках засідань клубу «Бізнес-клуб «Успіх» була скерована на опанування сучасних знань, вмінь та уявлень про практичні положення підприємництва в Україні, які дають змогу сформувати підприємницьку компетентність майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, але не можуть бути сформовані в межах аудиторних занять. Використовувались теоретичні, семінарські та практичні заняття. Результативними були зустрічі з успішними підприємцями (салон краси «Школа-студія Юлії Ковальнової», ФОП Нестеренко, салон краси «Колор Хаб», салон краси «Діамант», ФОП «Печіліна», ФОП «Руденко», ПП «Клауда», салон краси «Olga Karinina», ресторан «Confetti», ресторан «Оджах», кафе «Едбург», ПП Пасічник, ПП Сильванович І. А., ПП «БьютіАртСтайл», ПП Фокін А. В., ПП «Ю'nail», ресторан «Арзу», ресторан «Mixture», кафе «Мокко»), та екскурсії до підприємств сфери послуг (салон краси «Queen nails», салон краси «Beauty bar Anio», салон краси «Ніколь», ФОП Чередниченко, салон краси «Версаль», Салон краси «INFINITY» салон краси «Beauty House», салон краси «Мілана», салон краси «Лаксмі», кафе «Глорія», ресторан «Араз», ресторан «Підкова», кафе «Мрія», ресторан «Прибой». Наприкінці курсу використано вирішення творчих індивідуальних завдань у ході ділової гри.

У закладах освіти, які є учасниками експерименту, здійснено адаптацію розробленої в ході експерименту технології формування підприємницької компетентності у майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

У ході апробації відбулося оновлення змісту навчання, а саме: запроваджено вивчення спеціального курсу «Кар'єра в бізнесі: підприємницький успіх» обсягом 20 годин, введеного до робочих навчальних планів експериментальних груп як додатковий освітній компонент; оновлено зміст навчальної програми з предмета «Основи галузевої економіки та підприємництва» — збільшено кількість годин на вивчення теми «Підприємництво як форма діяльності в умовах ринкової економіки» за рахунок перерозподілу годин між темами, додано вивчення питань оподаткування основних засад підприємництва; оновлено зміст навчальної програми з предмета «Інформаційні технології» — введено тему «Використання соціальних мереж та сервісів Інтернету для професійної діяльності».

Результати експериментальної роботи були презентовані та обговорювалися на конференціях, круглих столах, вебінарах тощо, а саме:

- круглий стіл «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (2021 р.);

- конференція «Актуальні питання сучасної професійної (професійно-технічної) освіти» (2021 р.);
- круглий стіл «Сучасні наукові та педагогічні тенденції в галузі педагогіки та психології» (2022 р.);
- конференція «Стратегії підприємницької діяльності у сучасних умовах» (2022 р.);
- вебінар «Підприємництво та інновації» (2022 р.);
- міжрегіональний вебінар «До проблеми формування підприємницької компетентності кваліфікованих робітників» (2022 р.);
- вебінар «Від ідеї до бізнесу. Як започаткувати власну справу?» (2022 р.);
- всеукраїнський науково-практичний вебінар «Підготовка учнівської молоді до підприємницької діяльності у повоєнний період» (2022 р.);
- онлайн-тренінг «Розвиток підприємницької компетентності»;
- вебінар «Бізнес-коучинг як дієвий інструмент трансформації бізнесу у воєнний час» (2022 р.);
- всеукраїнський вебінар «Формування ініціативності і підприємливості особистості в умовах війни» цикл «Переможні обрії освіти» (2022 р.);
- вебінари «Як бізнесу адаптуватися до війни» та «На що нам спиратися у тривалій війні?» (2022 р.);
- всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології при підготовці фахівців сфери послуг та народних ремесел» (2022 р.);
- панельна дискусія «Пріоритетні завдання розвитку освітньої галузі: синергія держави та бізнесу» (2022 р.).

За результатами експериментальної роботи у звітному періоді підготовлено та опубліковано такі матеріали:

Ващенко А. П. Формування підприємницької компетентності у процесі професійної підготовки (приклад тренінгу). Профтехосвіта. «Шкільний світ». Київ, 2021. С. 8–10.

Ващенко А. П. Підготовка учнівської молоді до підприємницької діяльності. Підготовка учнівської молоді до підприємницької діяльності у повоєнний період: матер. Всеукраїнського науково-практичного вебінару. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2022. С.34–36.

Ващенко А. П. Формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у процесі професійної підготовки (результати експериментальної роботи всеукраїнського рів. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матер. XVI

Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, 2022. С.44–47.

Сороквашин С. В. Характеристика технології формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у процесі професійної підготовки. Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті: матер. Міжнар. наук-практ. конф. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2021. С. 99–101.

Сороквашин С. В. Мотиваційний компонент у структурі підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті: зб. наук. праць учасників Міжнар. наук-практ. конф. Одеса: ГО „Південна фундація педагогіки”, 2022. С. 58–62.

Сороквашин С. В. Актуальні питання формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг. Педагогіка і психологія: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: матер. Міжнар. наук-практ. конф. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2022. С. 64–66.

Сороквашин С. В. Етапи формування підприємницької компетентності майбутнього кваліфікованого робітника. Актуальні питання сучасних педагогічних та психологічних наук: зб. наук. праць учасників Міжнар. наук-практ. конф. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2022. С. 86–88.

Сороквашин С. В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: IV Всеукр. наук-практ. конф. студ. і мол. вчених: тези доповідей. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2022. С. 142–145.

Сороквашин С. В. Особливості формування підприємницької компетентності майбутнього кваліфікованого робітника сфери послуг. Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування: зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук-практ. конф. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2022. С. 98–100.

Програмою III (узагальнювального) етапу експерименту було передбачено узагальнення, зіставлення та аналіз результатів констатувального та формувального етапів експерименту, удосконалення технології та підведення підсумків експериментальної роботи.

Відповідно до програми III етапу експерименту 30 листопада 2023 року проведено Всеукраїнський науково-практичний семінар за програмою експерименту за темою «Особливості формування в закладах професійної

(професійно-технічної) освіти підприємницької компетентності у майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг».

До обговорення питань семінару долучилися науковці, представники навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти, працівники та керівники ЗП(ПТ)О, у тому числі Державної служби зайнятості, випускники закладів-учасників експерименту. На семінарі представлено результати експерименту. За результатами проведення заходу оформлено та поширено збірник тез.

Зіставлення даних щодо рівня сформованості компонентів підприємницької компетентності у майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг контрольної та експериментальної груп говорить про суттєві позитивні зміни на всіх рівнях, що відбулися під час формувального етапу експерименту.

Щодо рівнів сформованості мотиваційного компоненту підприємницької компетентності, отримані дані свідчать, що в контрольній групі відбулися певні зміни. Проте динаміка була незначною. Кількість здобувачів освіти з високим рівнем зросла на 3,3%. Певні зміни відбулися в здобувачів освіти, які мали низький рівень сформованості мотиваційного компоненту (з 37,6% до 32,6%).

Отримані результати щодо наявності незначних змін в контрольній групі свідчать про відсутність цілеспрямованої роботи з формування підприємницької компетентності у майбутніх кваліфікованих робітників. Щодо експериментальних груп, то дані таблиці свідчать, що після формувального етапу експерименту в рівнях сформованості мотиваційного компоненту відбулися істотні позитивні зрушення. Показники становили: для високого рівня — (+ 12,6%), для низького рівня — (– 18,5%).

Щодо динаміки рівнів сформованості когнітивного компоненту підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг, то отримані дані експериментального дослідження свідчать про позитивні зрушення. Після проведення формувального етапу експерименту в експериментальних груп значно збільшилась кількість здобувачів освіти, яких віднесли до високого рівня (з 14,6 до 28,4%). Приріст становив +13,8%. Суттєво зменшилась кількість здобувачів освіти, з низьким рівнем (з 40,8 до 20,0%). Приріст склав (–20,8%). Щодо контрольних груп, виявлено певні зміни, проте несуттєві: високий рівень (з 15,7 до 19,6%), достатній (з 51,6 до 53,3%), низький (з 34,6 до 27,1%). Приріст відповідно становив (+3,9; +1,7; – 7,5).

Зміна мотивів спричинила запуск внутрішніх механізмів саморозвитку,

самореалізації й самовдосконалення особистості у різновидах завдань і ситуацій, усвідомлення необхідності особистісної перебудови.

Стосовно динаміки рівнів сформованості діяльнісного компоненту підприємницької компетентності, то можна констатувати наступне. У процесі діагностики виявлено, що, якщо в контрольній групі кількість здобувачів освіти, які мають високий рівень становить 20,2% (порівняно з 25,0%), то в експериментальній — 21,0% (порівняно з 33,7%). Приріст становив відповідно (+4,8% та +12,7%).

Щодо рефлексивного компоненту, співставляючи отримані результати, відзначаємо, що після проведення формувального етапу експерименту в експериментальній групі помітне суттєве збільшення кількості здобувачів освіти, яких віднесено до високого рівня: відсоток учнів експериментальної групи з високим рівнем змінився від 20,0% до 33,7%. Значно зменшилася кількість здобувачів освіти, які продемонстрували низький рівень (з 54,8% до 33,7%). У контрольній групі зміни відбулися, проте незначні: високий рівень – з 19,5% до 21,7%, достатній — з 28,3% до 34,8%, низький рівень — з 52,2% до 43,5%.

Порівняльний аналіз результатів, отриманих при визначенні рівня сформованості підприємницької компетентності на етапі констатацій і кінцевих експериментальних даних після проведення формувального етапу експерименту дозволив простежити динаміку рівнів сформованості досліджуваної компетентності.

Так, кількість здобувачів освіти експериментальної групи з високим рівнем сформованості компетентності збільшилася на 11,0%, на відміну від контрольної групи, де ця цифра становить 3,0%. Ці здобувачі освіти мають яскраво виражену потребу у формуванні підприємницької компетентності, наполегливі у досягненні поставлених цілей у самовдосконаленні; демонструють наявність повних, дієвих знань для започаткування власної справи. Вони досконало володіють комунікативними, прикладними, інтерактивними вміннями, творчо їх використовують у процесі взаємодії з одногрупниками, викладачами й фахівцями, виявляють рефлексивність.

Що стосується динаміки змін кількості здобувачів освіти з низьким рівнем сформованості вказаної компетентності в експериментальній та контрольній групах, то вона свідчить про зниження цих показників на 17,0% та 8,0% відповідно. Показники сформованості підприємницької компетентності у здобувачів освіти контрольної та експериментальної груп на констатувальному та узагальнювальному етапах експерименту наведено у таблиці 1. Це відбулося за рахунок переходу здобувачів освіти з низького

рівня на достатній і високий, значення його суттєво знизилося в експериментальній групі.

Показники сформованості підприємницької компетентності у здобувачів освіти контрольної та експериментальної груп на констатувальному та узагальнювальному етапах експерименту

Рівень сформованості	Група							
	контрольна (92 особи)				експериментальна (95 осіб)			
	Етап експерименту							
	констатувальний		узагальнювальний		констатувальний		узагальнювальний	
	К	%	К	%	К	%	К	%
Високий	18	20	21	23	19	20	31	31
Достатній	38	41	42	46	35	37	41	43
Низький	36	39	29	31	41	43	23	26

Співставлення результатів дозволяє зробити загальний висновок про те, що більш інтенсивні позитивні зміни у рівні сформованості підприємницької компетентності відбулися в учнів експериментальної групи порівняно зі здобувачами освіти контрольної групи, що свідчить про правильність запропонованої в дослідженні гіпотези. Отримані результати пояснюються ефективністю експерименту, а саме впровадження технології формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у процесі професійної підготовки.

Запровадження технології дозволило частково вирішити ряд проблем серед учасників освітнього процесу закладів професійної (професійно-технічної) освіти:

- *на рівні здобувачів освіти*: впровадження технології формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг сприяла формуванню у них знань, умінь і навичок щодо започаткування власної справи. Розроблений дидактичний інструментарій та виявлення рівня сформованості компонентів підприємницької компетентності сприяли визначенню сутності та рівня мотивації навчання та мотивації досягнень, рефлексивності;

- *на рівні педагогічних працівників*: зросла обізнаність щодо засобів, форм, методів формування підприємницької компетентності у процесі апробації розробленої технології, сформовано педагогічний досвід підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності; розроблено методику оцінювання рівня сформованості

підприємницької компетентності та інструменти моніторингу рівня її сформованості;

- на рівні організації: апробовано шляхи формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг.

У ході експерименту підтверджено доцільність та затребуваність подальших розвідок щодо формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у процесі професійної підготовки.

Гіпотезу дослідження підтверджено. Програму експерименту виконано у повному обсязі.

**Науковий керівник експерименту,
доктор педагогічних наук, професор**

Лариса СЕРГЕСЬВА

**В. о. директора Навчально-методичного
центру професійно-технічної освіти
у Дніпропетровській області**

Олена ГРИШАЄВА

**Директор Дніпропетровського центру
професійно-технічної освіти державної
служби зайнятості**

Лариса СИДОРЧУК

**Директор ДПТНЗ «Кам'янський центр
підготовки і перепідготовки
робітничих кадрів»**

Ірина ДОНЧЕНКО

**Директор ДПТНЗ «Дніпровський
центр професійної освіти»**

Віктор ЛОГВИНЕНКО

**Координатор,
методист вищої категорії
відділу інноваційної діяльності
та дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»**

Галина САМОЙЛЕНКО